

BESKYDY

TROCHU JINÉ HORY



- Jaké jsou Beskydy hory?
- Jsou jiné.
- No jistě, každé hory jsou tak trochu jiné, že?
- Ano, ale přece jen ty Beskydy... Tak se na to raději pojďme podívat.

BESKYDY

TROCHU JINÉ HORY



BESKYDY – TROCHU JINÉ HORY

© Vojtěch Bajer (koncepte, text),
© Ivo Sumec (malby, grafika),
© František Jaskula (fotky)

Beskydy zevnitř i shora

Pokud vás děsí slova jako geologie, geomorfologie nebo hydrologie, tak na ně klidně zapomeňte. A podívejte se do nitra hor, na to, co se děje na svazích, nebo jak dlouho to vodě trvá na cestě z Beskyd do moře.

1

2

3

4

5

6

7

8

9



Stoupání do hor **1** je jako cesta k severnímu pólu

Každých 70 metrů nadmořské výšky je, jako byste byli o 100 kilometrů blíž k severu.*

V tom jsou si podobné skoro všechny hory. V čem jsou ale Beskydy jiné než většina ostatních hor u nás?

Čtete dál a dozvíte se!

* Rozdíl v teplotě mezi Ostravicí a Lysou horou tak vychází jako z Beskyd do finských Helsinek.

◀ Himaláje to nejsou, Tatry taky ne, ale i tak se stává, že dole už je jaro v plném proudu, zatímco nahoře ještě leží sněh.

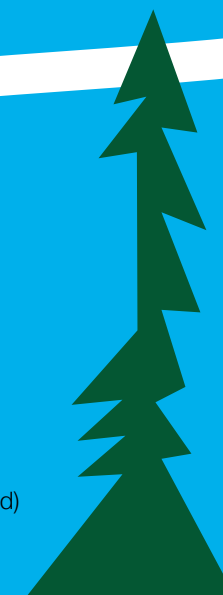




Aby bylo jasno

Když se mluví o Beskydech, je vždycky dobré udělat si na začátku pořádek v tom, co tím kdo myslí. V celé této publikaci tím rozumíme celé území Chráněné krajinné oblasti Beskydy. Tedy 3 pohoří – Javorníky, Vsetínské Beskydy a Moravskoslezské Beskydy. I když je každé jiné, dvě z nich jsou si podobnější než to třetí.

◀ Zatímco Javorníky a Vsetínské Beskydy mají vždy jeden hlavní hřeben, nejvyšší části Moravskoslezských Beskyd jsou tvořené hlavně velkými samostatnými horami oddělenými hlubokými údolími. Smrk (uprostřed) odděluje od Lysé hory údolí Ostravice.



27 + 2 tisícovky

V Beskydech je 29 vrcholů s nadmořskou výškou nad 1 000 metrů. Z toho jich je v Moravskoslezských Beskydech 27 a ve Vsetínských Beskydech a Javorníkách je vždy po jednom.*

Sever proti jihu

Na severu téměř všechny, na jihu jen dva. - Už i počty nejvyšších vrcholů ukazují, jak jsou Beskydy rozdělené. Hranicí je údolí Rožnovské Bečvy.

A jen u vrcholů to nezůstává. Jsou to vlastně dvojí hory.

I vody je víc v severní části než v jižní. →

* Pokud by vás zajímalo, které tisícovky to jsou, nebo třeba kolik jich je vlastně u nás celkem, podívejte se na web Tisicovky.cz.

V pozadí pět nejvyšších hor Beskyd. Zleva: Čertův mlýn (1206 m), těsně vedle Kněhyně (1257 m), hodně oddělený Smrk (1276 m), potom nejvyšší beskydský vrchol – Lysá hora (1324 m) a nakonec pátý Travný (1203 m).

2

Hory jsou magnet na vodu

Beskydy hodně silný

Beskydy stojí v cestě větru,
hlavně vlhkému západnímu
a taky severnímu.

Když vzduch narazí na hory,
stoupá, ochladí se a – když
je dost vlhký – voda se z něj
sráží. Tak prší, sněží, nebo je
mlha. Lysá hora dokonce patří
k nejdeštivějším místům u nás.



Kdyby Beskydy neposílaly vodu dál, za čas
by hory vystupovaly z hladiny stejně, jako
když při inverzi ční z mlhy. ►





1,5 metru

Pokud by všechna voda, která na Lysé hoře naprší (a nasněží) za rok, spadla najednou a neodtekla, měla by vodní hladina výšku téměř metr a půl.

Vody až po krk

Průměrně vysoký muž v Česku by tak měl na Lysé vodu téměř až po krk (a ženy by se už trochu nalokaly), zatímco v Ostravě by to bylo ani ne do půl lýtek.

◀ I když bylo někdy třeba hodně sucho, za posledních 100 let na Lysé hoře nespadlo v žádném roce méně než 1 metr vody.



Vody víc než po krk

V Beskydech naprší opravdu hodně, ale kvůli špatně propustným vrstvám v podloží tu nevznikají žádné velké podzemní zásoby vody. Tak tu lidé vystavěli alespoň velké vodní nádrže, které dodávají pitnou vodu pro nedaleká velká města.

Tyto hory mají ale s vodou společného ještě mnohem víc: vznikly v moři! →

- ◀ Přehrada Šance, která zachycuje právě i část vody Lysé hory, je hluboká v průměru skoro 20 metrů, v nejhlubších místech i přes 60 metrů. Vody víc než po krk...



V Beskydech i na hřebenech chodíte po dně oceánu

3

Beskydské kamení bylo kdysi bahnem a pískem na dně moře usazené ze sesuvů a kalných proudů. V hlubokém oceánu v době dinosaurů.

◀ Všechno je pod vodou, ze svahu hluboko v moři se utrhne obrovský sesuv. Nebo od břehů dorazí ohromný proud plný kalu – písku, jílu i kamenů. Všechno víří tak, že se kal usazuje klidně i desítky kilometrů daleko.

Centimetry, metry a kilometry

Během pár hodin se usadila
klidně i metr tlustá vrstva
a pak třeba za tisíc let jen pár
centimetrů. Za desítky milionů
roků se tak vytvořilo i několik
kilometrů vrstev.

Podle toho, jak velké částčky se v moři usazovaly, ►
najdete dnes v Beskydech buď pískovce, jílovce,
prachovce, nebo – z nesterajného materiálu valounů,
kamínků, písku i jílu – slepence.



2 000 kilometrů

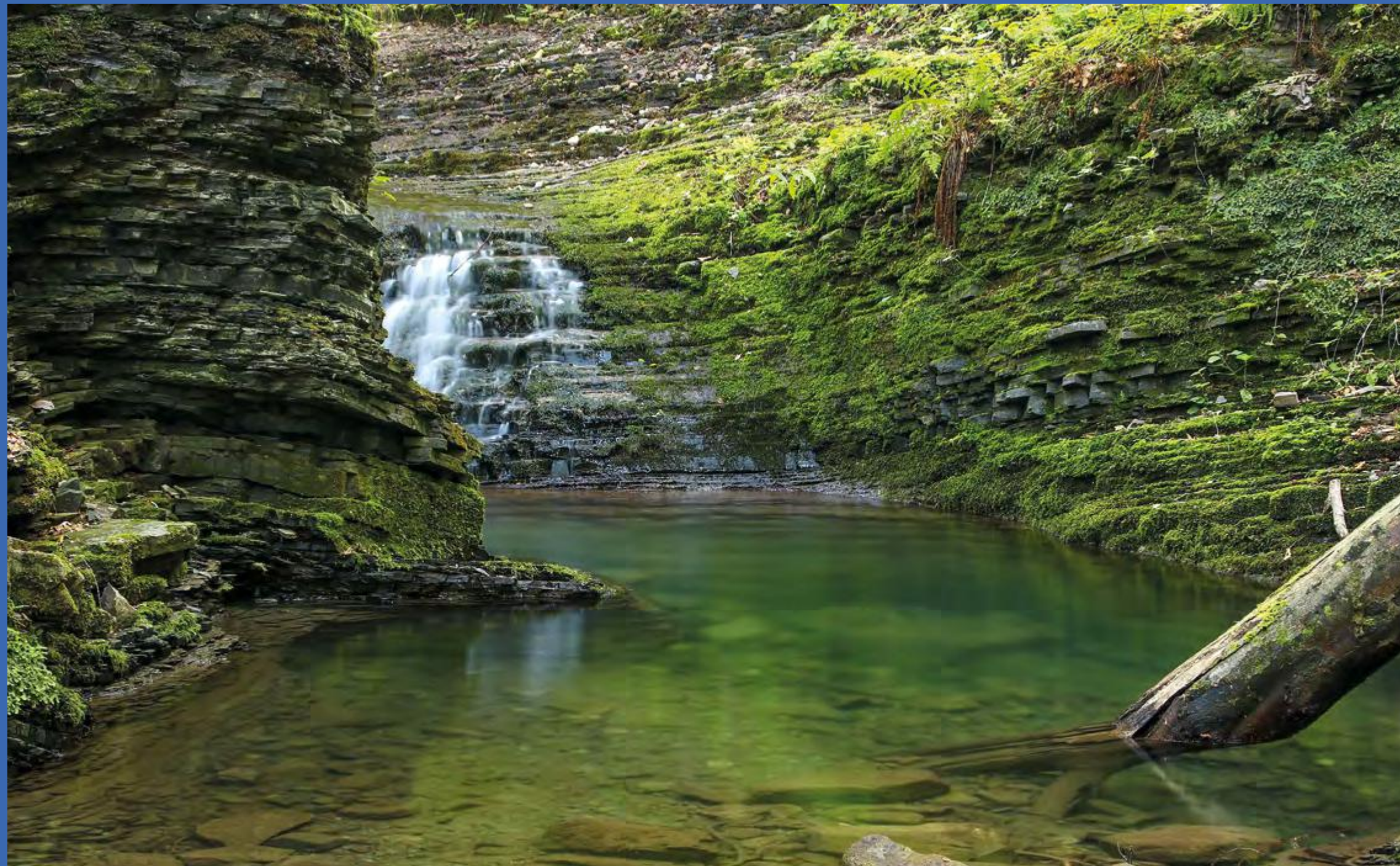
Spojení hor s oceánem dnes zajišťuje už jen voda. Co naprší v jižní části Beskyd, putuje do Černého moře trasou přes 2 000 kilometrů dlouhou, zatímco voda ze severu při cestě do Baltu urazí vzdálenost sotva poloviční.

Znovu dvojí hory

Co se týká vody, Beskydy jsou opět rozdělené na dvě části. Rozhraní ale v tomto případě nevede údolím, ale hřebenem. Stejná hranice dělí dva beskydské světy s výrazně jinou krajinou. Na severu je mnohem víc lesa, na jihu je krajina otevřenější, s loukami a pastvinami, i s více rozptýleným osídlením.

Hory, které vznikly z podmořských sesuvů, jakoby na to dodnes nezapomněly! →

◀ Z jednoho z vodopádů na říčce Satině míří voda Ostravicí a Odrou do Baltského moře.



4

Beskydy jsou v pohybu, rozpadají se tu i celé hřebeny

Sesuvy mají velkou zásluhu
na tom, jak Beskydy vypadají.
Občas se vytvoří i dnes, ale
většinou vznikly dávno.

*„Nebýt sesuvů, Beskydy nejsou tak pestré.
I většina velkých beskydských chráněných území
je na sesuvech.“*

Tomáš Pánek, geomorfolog,
profesor Ostravské univerzity

Některé části Beskyd jsou sesuvy doslova poseté. ►
Jen nám často nedochází, že zbrázděné svahy
jsou právě sesuvy.





2 500 sesuvů

Tolik je jich na území CHKO, většinou jsou ale tisíce let staré a už dlouho neaktivní. Zvláštní je, že u mnohých stále nevíme, proč a jak vlastně vznikly.

Měkké, strmé a mokré...

Oblast Beskyd je u nás na sesuvy jednou z nejbohatších, více jich je tu v jižní části. Je to proto, že jsou tu relativně měkké horniny, strmé svahy a hodně srážek.

◀ Některé beskydské sesuvy jsou obrovské, přes půl kopce, jiné jsou jen opravdu malé, nebo třeba úzké a dlouhé, jako velká skluzavka.



Hranaté jeskyně i pukající hřebety

V Beskydech nejenže ujíždějí svahy, ale rozpadají se tu i celé horské hřebety. Radhošť, Čertův mlýn, Smrk...

S rozpadem hor souvisejí i beskydské jeskyně. Vznikly rozpukáním kamenných vrstev a posunem velkých balvanů. Občas mají skoro hladké stěny, proto daly vzniknout pověstem o chodbách vytvořených lidmi a o pokladech. Známe jich desítky, ale zřejmě jich je mnohem víc.

I díky sesuvům jsou tyto hory tak strmé, ale hlavní důvod je jiný. →

- ◀ Čertův stůl na Čertově mlýně měl být podle pověsti dílem dáblovým. Dnes zase díky jeho pravidelnému tvaru uslyšíte o pohanském obětním stole nebo pravěkém astronomickém zařízení vytvořeném lidmi. Je to ale přirozený skalní útvar vytvořený díky rozpadu hřebene.



5

Beskydy jsou strmé. Nejstrmější! Jsou totiž mladé

Už i jen krátký výlet napoví: tolik strmých svahů v jiných našich horách nenajdete.

Oderské vrchy, Jeseníky, Krkonoše... jsou dost jiné: mnohem víc oblé, jakoby srovnané. Vítr, mráz a voda je ohlazují o desítky milionů let déle. Jednou to čeká i Beskydy.

◀ Tak blízko sice Beskydy z pohledu od Pradědu neuvidíte, ale rozdíly jsou díky tomu patrné na první pohled. A to nejen ve vysílacích na jejich nejvyšších vrcholech.

2 kilometry

Byly to velehory! Původní povrch byl podle odborníků o 1–2, ale někde možná až o 4 kilometry výš. To všechno rozhlodala voda, vítr, sníh a mráz a odnesly beskydské řeky a potoky. Stačilo k tomu 15 milionů let.

Mladé a neklidné

Tak rychle se vyvíjejí jen velmi mladá pohoří a Beskydy jsou v tom porovnatelné třeba s Pyrenejemi, Alpami, Kavkazem či americkými Kordillerami.

Tomu, že je tu dnes tolik prudkých svahů, napomáhají nejen měkké horniny těchto hor, ale i – alespoň z pohledu geologů – krátký čas. ►



Zpátky do moře

Beskydy jsou pěknou ukázkou části geologického koloběhu. Vznikly usazováním v oceánu, dnes je řeky pomalu odnášejí znovu do moře.

Bez ohledu na to, jak jsou kde strmé svahy, bývají tu hřebeny hor obvykle od jihu pozvolnější, k severu strmější. Proč? →

Valouny štěrku v řekách – to jsou ty kilometry hornin, které z Beskyd odnesla voda. ►



Beskydy jsou pásy hor, které tu doputovaly zdaleka

Horské hřebeny Radhoště, Lysé hory a Javorového vznikaly v moři úplně jinde, než hřbet Soláně nebo Kasáren a Kohůtky. Právě proto dnes vypadají jinak.

Vznikly v jiné části moře, „v jiném bazénu“, jak říkají odborníci. I v jinou dobu.

A hodně daleko odtud.

◀ Tethys – to je nejen jméno řecké bohyně, ale i název praoceánu, v němž se vrstvy tvořící dnešní Beskydy kdysi usazovaly. Hory dnes sice vypadají, jako jeho vlny, ale k tomu vedla hodně dlouhá cesta.

150 milionů let

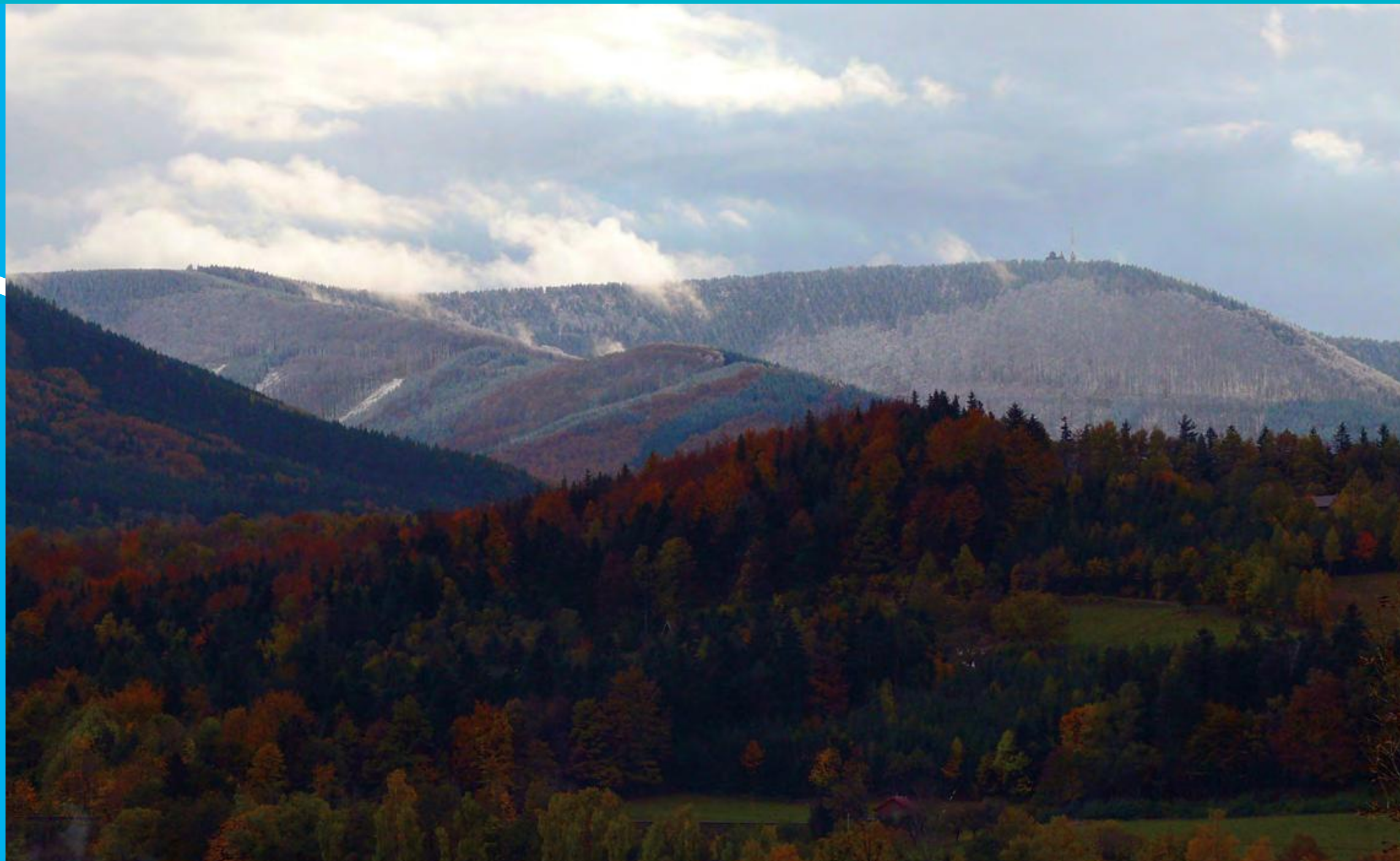
Asi půlka Beskyd se mohla v moři usazovat někdy v období před 150-65 miliony let, zatímco druhou, mladší, tvoří horniny vzniklé většinou před 65-40 miliony let.

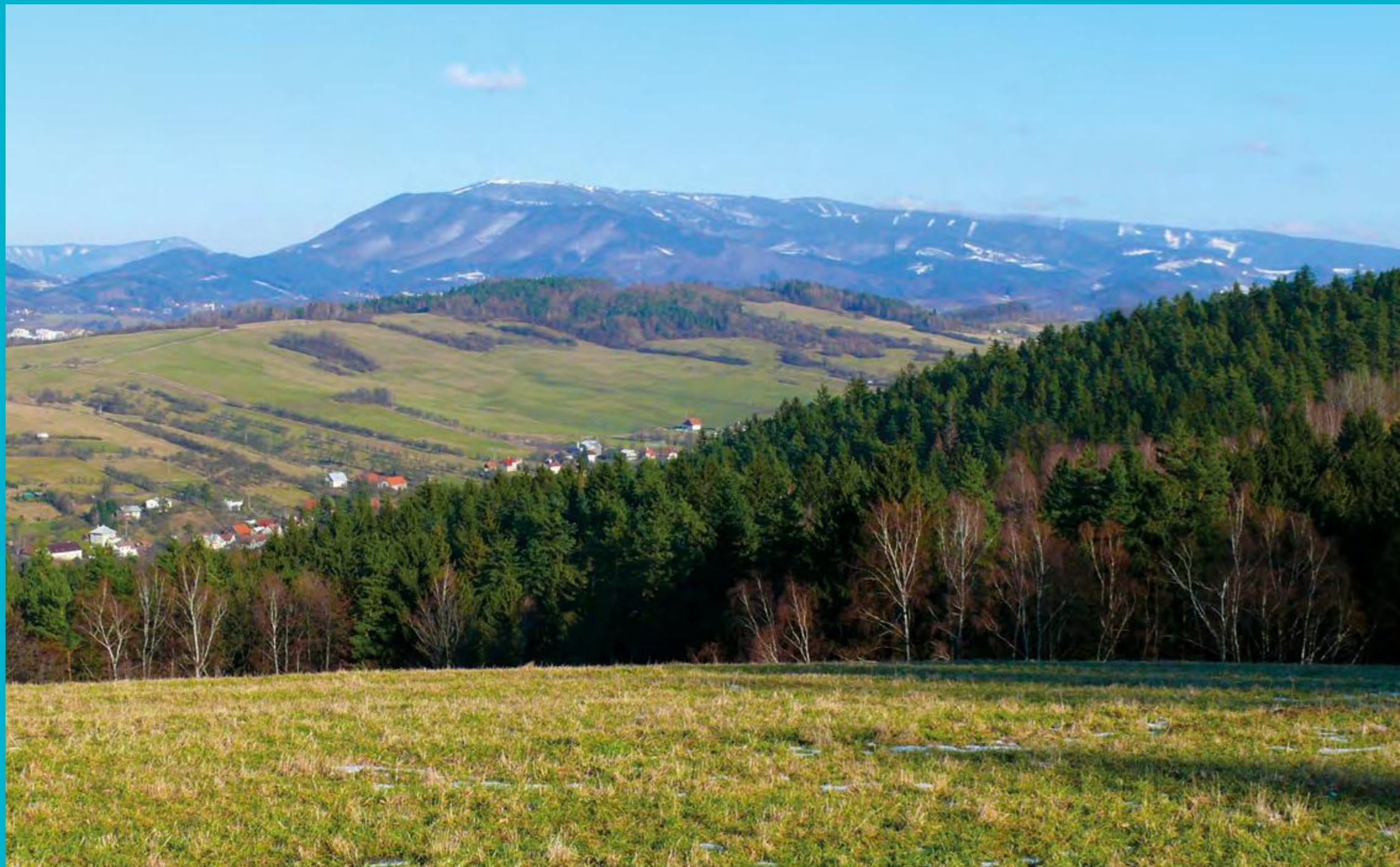
Znovu sever proti jihu

Hranicí mezi starší a mladší částí Beskyd jsou údolí Rožnovské Bečvy a Černé a Bílé Ostravice. Je to zjednodušené, menší výjimky samozřejmě existují, ale pro hlavní pochopení Beskyd to stačí.

(Takže: Proč skoro všechny beskydské tisícovky jsou na severu? Tvoří je jiné kamení.)

Radhošť (na pohledu od severu) patří k severní části Beskyd, které tvoří jiné vrstvy kamení. Díky tomu jsou tu Beskydy vyšší. ►





Různé kamení z různých míst

O dost později, než se horniny v moři usadily, začala africká deska hodně tlačit na evropskou. Pásky hornin, které ležely původně vedle sebe, dnes hlavní hřebeny, se na sebe nasouvaly od jihu. Směrem k severu, kde jsou čela vrstev, jsou svahy kratší a prudší.

Beskydy nejsou jen strmé, jsou i dost vysoké. Poznat to jde podle smrků. →

◀ Při pohledu od jihu na hřebeny Moravskoslezských Beskyd můžeme dobře vnímat, jak z této strany, odkud se obrovské desky hornin nasouvaly, jsou Beskydy méně příkré, pozvolnější. Zatímco směrem k severu jsou pak mnohem prudší.

Beskydy jsou opravdové hory

— patří do nich smrk

Smrkový les je les do drsných
horských podmínek.

Je tu chladněji, sníh leží dlouho,
málo svítí slunce – to smrk zvládne.
A je tu dost vlhko – to mu vyhovuje.

◀ Pohled na lesy Kněhyně a Čertova
mlýna by bez zásahů člověka
vypadal takto: Nejniže byste viděli
bukové porosty, nad nimi široký pás
lesů jedlobukových, v němž by se
s výškou postupně přidával smrk,
a jen na nejvyšší části Kněhyně by
byl smrkový les. Smrk je dřevina
do opravdu drsných podmínek
nejvyšších vrcholů.



3 vrcholy

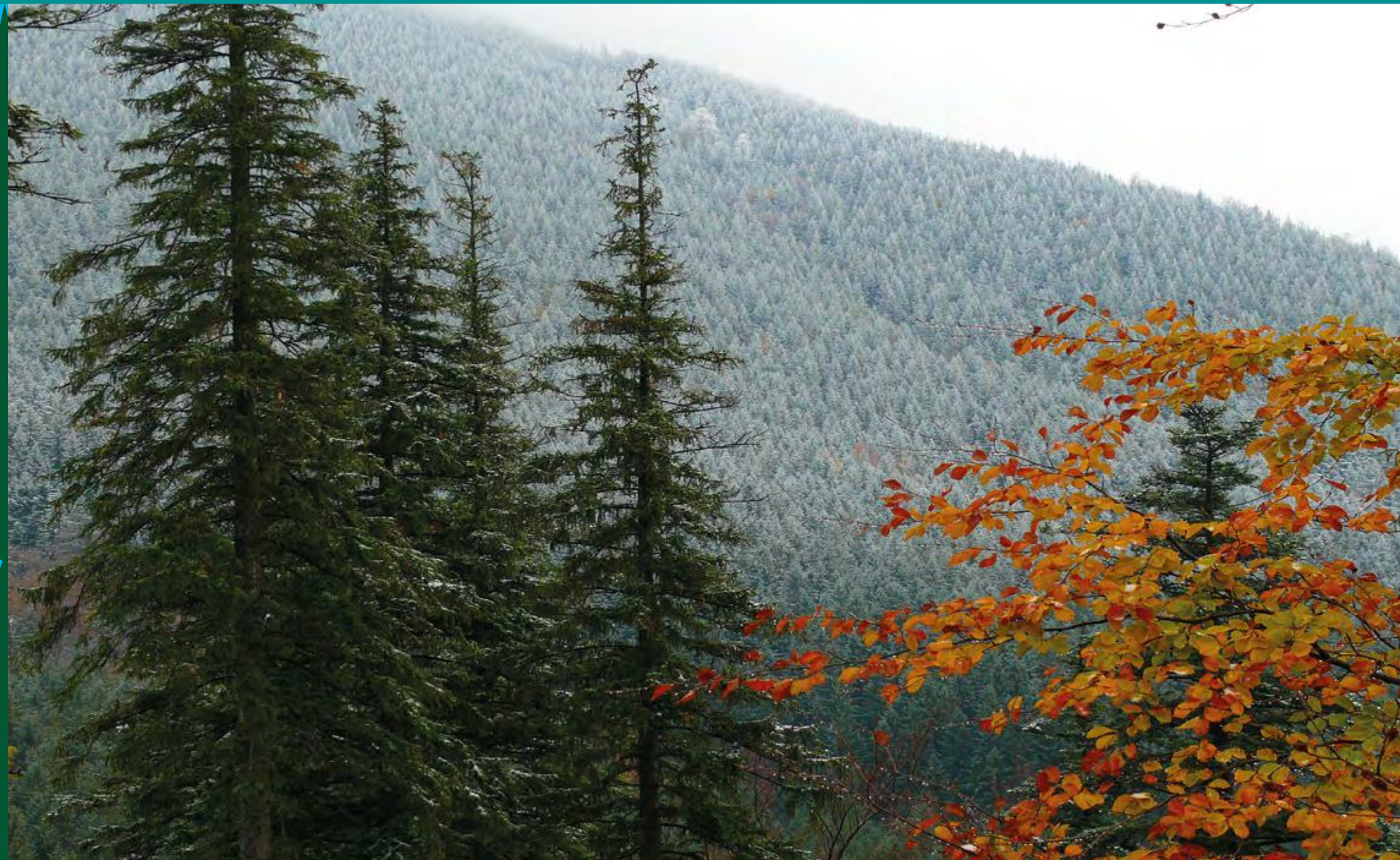
Smrčiny rostly přirozeně jen na 3 nejvyšších vrcholech - Lysé hoře, Kněhyni a Smrku (který se podle smrků i jmenuje).

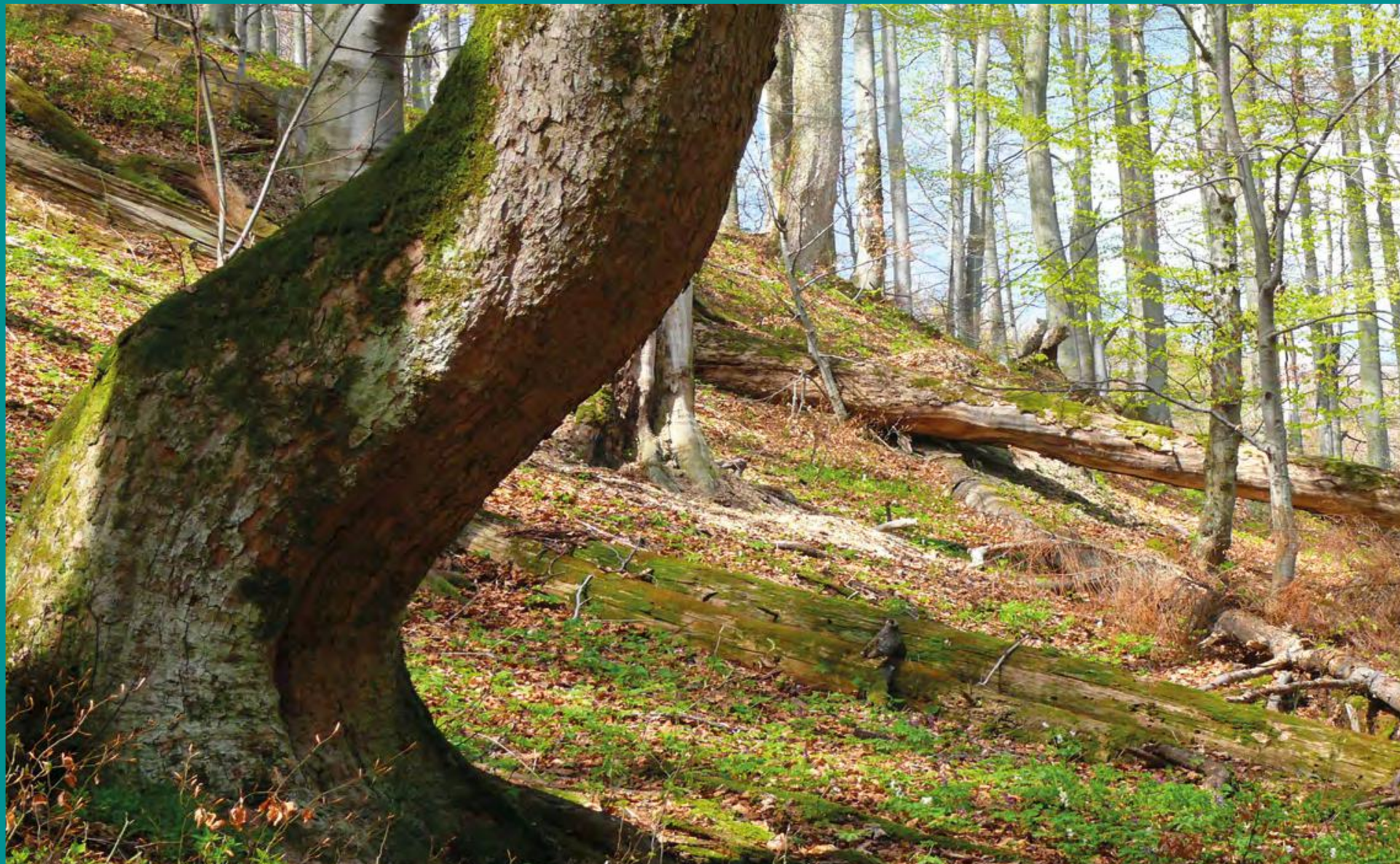
Nahoře, ale i níž

Ano, přirozené smrkové monokultury rostly v Beskydech až úplně nahoře.

Ale je pravděpodobné, že na malých plochách mohly smrčiny být i v hlubokých údolích na podmáčené půdě, kde je vlhko a chladno, tedy podmínky podobné těm opravdu horským.

Původní beskydské smrky vysoko na Lysé hoře jsou horským podmínkám dobře přizpůsobené. Úzké kuželovité koruny nedovolí, aby těžký sníh snadno olámal jejich větve. ►





Smrk a pralesy

I před příchodem člověka by bylo možné smrk najít na velké části Beskyd, ale tam už netvořil hlavní část lesa. Rostl tam spolu s buky a jedlemi. Dnes takové lesy najdeme nejspíše v rezervacích a mluví se o nich jako o typických karpatských pralesech.

Proč karpatských? To má souvislost se Slovenskem. A taky s některými rostlinami a zvířaty. →



- ◀ Zbytky původních lesů jsou dnes běžně nazývané jako pralesy. Jenže skutečný prales je les, kde člověk nikdy nijak nezasahoval. A i když se někde možná opravdu nikdy nekácelo, v Beskydech se téměř ve všech lesích aspoň trochu páslo. Nejstarší lesy, podobné těm původním, se zachovaly hlavně v severní části Beskyd. Třeba v Mionší.

8

Beskydy jsou jiný svět, spíš východ než západ

Beskydy jsou vážně jiné než většina našich hor. V mnohém se podobají spíš slovenským horám.

Taky tu leccos žije a roste jen díky návaznosti na Slovensko. Některá zvířata a rostliny se tu dokonce zastavily. A další sice najdete u nás i jinde, ale v Beskydech je jich nejvíc.

Jsou to zvířata, nebo hřbety beskydských hor za sebou? ►
Živé i neživé se tu prolíná...





3 + 1 šelma

Beskydy jsou jedinou oblastí u nás, kde dlouhodobě žijí všechny tři naše velké šelmy – rys, vlk a medvěd. V poslední době přibyla i jedna šelma polovelká, kočka divoká.

Déle a více

Bez návaznosti na Slovensko by tu šelmy rozhodně nebyly v takovém množství ani tak dlouho. Třeba medvědi jsou tu zpátky nepřetržitě 50 let a vlci se sem vrátili v době, když je jinde u nás znali všichni opravdu jen z pohádek.

◀ V každé oblasti se šelmy chovají trochu jinak. Kvůli jinému prostředí nebo lidskému osídlení mají třeba jinak velká teritoria. Díky sledování přes fotopasti nebo vysílačkami GPS toho o nich dnes víme mnohem víc než ještě nedávno, kdy se skoro všechno odhadovalo jen na základě stop.



Dál ani krok

Některá zvířata a rostliny tady přímo „končí“ a dál na západ se jim už moc nechce. Není jich úplně málo, ale nemá smysl vypisovat jména pavouků nebo rostlin, které je pro laika často těžké rozeznat. Asi nejsnáze poznatelný je modrý „slimák“, modranka karpatská.

Ale nejde jen o zvířata a rostliny a o Slovensko, spojení pokračuje ještě dál. →

◀ Modranka karpatská patří do Karpat už podle názvu. Ale je také příkladem, že příroda často nějaké přesné hranice nedodržuje. Takže ji skutečně najdete hlavně v Rumunsku nebo na Slovensku a u nás v Beskydech nebo Bílých Karpatech. Ale také tu „svou“ oblast trochu překračuje a občas se s ní můžete potkat i třeba v Jeseníkách.

9

Kopce jsou vlny, hory jsou moře, hranice nic neznamenají...

Stovky kilometrů se táhnou
Karpaty, nejrozsáhlejší evropské
pohoří.

Moře hor až do Rumunska.
Beskydy jsou skoro na jeho konci,
na jeho pobřeží...

Karpaty jsou největší horský
prostor v Evropě. Beskydy jsou
jeho součástí.

Když se z Lysé hory podíváte směrem na Slovensko, ►
jasně cítíte, že Beskydy jsou hory Východu.





1 000 kilometrů

Pokud byste pokračovali z Beskyd na východ a pak na jih, za 1 000 kilometrů budete pořád ve stejných horách.

Stejné nestejně

Nevypadají všechny stejně, už jen blízká Malá Fatra nebo Tatry, které tvoří jiné kamení, vypadají jinak než naše Beskydy. Vznikly ale v podobné době a ze stejného důvodu – když africká deska začala víc tlačit na evropskou.

◀ Beskydy a pak dál. Hory, kam oko dohlédne...
Dalších 1 000 kilometrů pokračují Karpaty.

Beskydy

název, který spojuje

I jméno těchto hor souvisí s Karpaty. Slovo beskyd nemá úplně jasný původ, snad pochází ze starogermánského výrazu beskaid s ještě staršími kořeny u dávných Thráků.* Jeho význam byl „horský předěl“, nebo „horské pásmo“. Je známý z celých Karpat i na Balkáně a sem dorazil s valašskými pastevci.

* Thrákové byli skupinou různorodých kmenů obývajících kdysi Balkán a jeho okolí.

► Lidová slovesnost vysvětlovala jméno Beskydy jako hory holé, hory „bez kydů“, přičemž pojem „kyda“ měl údajně znamenat porost, les a celé to mělo souviset právě s odlesněním valašskými pastevci. Malým problémem je, že slovo „kyda“ se pro les v celém karpatském pohoří nepoužívalo.



Štafeta z východu

Hory obvykle působí jako hranice, tyto nás spojují. I znalost salašnictví sem dorazila po horách až z Rumunska.

Ale zdejší Valaši nebyli potomci Rumunů, i když se to někde dočtete ještě dnes. Ovce sem přivedli lidé hned z druhé strany hranic. A přinesli i znalosti o salašnickém chovu, který byl úplně jiný než pastva u nás. Právě ovce a znalosti byly tím štafetovým kolíkem, který si pomalu po staletí předávali obyvatelé oblouku Karpat.

Pak dorazili sem, na Moravu, a tím celá cesta skončila.

Nenáročné ovce valašky se ideálně hodí do drsného horského prostředí. Jejich hřbety vypadají jako hřebeny Beskyd z výšky. ►





60 000 lidí

Kromě Českého středohoří, kam se počítají i Litoměřice, snad v žádné jiné CHKO 60 tisíc lidí nežije.

Jsou to živé hory...

Beskydy jsou obydlené hory, u nás už jedny z posledních. Nejsou to Sudety, po válce se odtud tolik neodcházelo. Navíc se tu lidé z měst vrací. Sice jen na chvíli, ale čím dál častěji a ve velkém. To se děje i jinde. Ale být blízkým zázemím Ostravy a Zlína, Frýdku a Karviné, Třince, Těšína..., statisíců lidí, kteří to mají jen skok, to už je znát. Někdy jsou to hory živé až trochu moc.

◀ Bydlení uprostřed přírody... To, co dnes na fotkách vypadá jako idyla, bylo v minulosti drsná nutnost a většina by jistě měnila za pohodlnější život v podhůří.

Na sever... a na jih

Karpaty jsou obrovské a taky velice rozmanité. Už jen v rámci Beskyd si stále ukazujeme dvoje různé hory.

Severní část je lesnatější a mohlo by se zdát, že důvodem jsou oproti jihu vyšší a mohutnější hory a že snad proto tu člověk tolik nezasáhl. Je to ale jinak: Ve skutečnosti tu krajina stihla projít celkem rychlou proměnou od lesa k velkému odlesnění a pak zase zpátky k lesu. Zatímco severní panství včas zjistila, kam se svět hýbe, zachytila průmyslový vítr a pochopila, že komoditou budoucnosti bude dřevo, zbavila se pasekářů a pastevců ovcí a znovu vysázela lesy, panstvím na jihu průmyslový vlak dlouho ujížděl, se zalesňováním začala až později a už to nedohnala.

PS: Věděli jste toto všechno o Beskydech? Jsou to neobyčejné hory – jiné než jiné naše hory. Moc si je nezničme!



Sever Beskyd je víc zalesněný, jih zase otevřený. V tom, jak hlavní struktura krajiny v CHKO vypadá, se dodnes nejvíc odráží dávné hospodářské vize a ambice hlavních vlastníků. Takhle jednoduché to je.

BESKYDY – TROCHU JINÉ HORY

Vydal ČSOP Salamandr ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, Správou CHKO Beskydy za podpory Moravskoslezského kraje.

Autoři: Vojtěch Bajer (konceptce, text), Ivo Sumec (malby, grafika),
František Jaskula (fotky)

Tisk: Moravapress, Ostrava

Náklad: 1 000 výtisků

Rožnov pod Radhoštěm, 2023



Pravděpodobně někomu z Vás připadá, že je tu všude příliš mnoho volného místa. Že by se tu vešlo mnohem více informací.

Možná máte pravdu, ale zároveň hustě popsané strany dnes už čte jen málokdo. Zvláště o takových tématech. A také: myšlenky, fotky i obrazy potřebují prostor. Teprve potom mají šanci se do nás aspoň trochu otisknout.

Věříme, že v této době, přeplněné informacemi, méně znamená více. Pokud jste tedy přečetli alespoň začátek každého tématu, víte o Beskydech nemálo. Pokud všechno, máte šanci Beskydům aspoň trochu porozumět.

Vojtěch Bajer, František
Jaskula, Ivo Sumec

Jaké jsou Beskydy hory?

Takto přehledně a jednoduše
se to nikde jinde nedovíte.

Navíc se skutečnými obrazy.

